

Станчо Хвърчилков

АЯТОЛЛАХ, АЛКАИДА, ТАЛИБАНИ

Ако попитаме случайно срещнати хора за значението на тези три думи, навлезли в българския език през последните години, трудно би се намерил някой, който да даде едно прилично обяснение. Известни сведения за думите могат да се получат от поклонниците на Исляма или от поне проявяващите интерес към новините в средствата за масово осведомяване.

При направената проверка се оказа, че в българските речници (Тълковен, Етимологичен, Речник на чуждите думи и т. н.) те не съществуват. Причината за това е, че отскоро се използват в България.

Някои сведения за тях сме взели от книги за Исляма, други – от цитираните в края чуждоезикови речници, като за доизясняване на тяхното значение се наложи да се направят някои анализи, съпоставки и привеждане на примери от историята, както и консултации с просветени носители на исляма.

Думата АЯТОЛЛАХ се употребява в български език във връзка с някои религиозно-политически събития, станали не много отдавна в Иран – една от страните – стожери на Исляма.

Както се знае, ислямът възниква на територията на днешна Саудитска Арабия около 600 г. след християнството. Тогава Аллах чрез своя пророк (по-точно “пратеник”) Мохамед, е “низпослал Свещения Щедър Коран” и така го е предал на хората, за да си служат с неговите правила и закони. По време на Халифата (до XIII в. след Хр.) начело на тази държавна организация стоял ХАЛИФ. Следващият по ранг човек бил АЯТОЛЛАХ – по принцип занимаващ се с религиозните дела. Това място в държавната йерархия било сравнимо с постове на кардиналите по отношение на папата в Рим – всеки може да заеме папския престол, но не всекиму се пада тази чест. Когато се създава и става върховен лидер (като най-голяма и силна държава) в мюсюлманския свят, Османската империя, по подобие на други държавни системи, има

двойко управление. Начело стоял ПАДИШАХ, но неговата власт била в тесни връзки с дейността на религиозния водач – ШЕЙХ-ЮЛ-ИСЛЯМЪТ.

В Иран се е запазило названието АЯТОЛЛАХ. Думата е двукоренна – от първата съставка АЙАТ, със значение ‘знак, символ, поличба, усещане за нещо’ и втората – АЛЛАХ (Господ). В най-общ вид това название има смисъл на ‘знак, знамение, чудо, свято нещо; знамение, което ни дава чувство за святост, красота, усещане за присъствието на Аллах около нас, Негов знак, свидетелство за всичко хубаво, което Той е отредил за нас’. Семантиката на цялата дума аятоллах се свързва с религиозно лидерство, основано на отличното познание на всичко известно за Аллах и Исляма като религия, като начин на живот.

За уточняване значението на думата проследихме близки във фонетично и лексикално отношение арабски думи, както и подобни в турски, заети от арабски, а именно:

I. Арабско-Русский Словарь (по-нататък АРС):

АЙун: 1. Стихове от Корана. 2. Знамения.

Заб. Чуждите думи ги изписваме с български букви, доколкото може да се предаде звученето им в съответния език за улеснение при четене от хора, непознаващи арабски език. Думите, взети от турските речници, след изписването им с български букви се дублират в скоби с оригиналното им (турско) изписване.

АЙАТун – мн. от **АЙ**: 1. Знак, знамение. 2. Чудо. 3. Стих от Корана.

II. Турецко-Русский Словарь (по-нататък ТРС):

АЙА II. (**ауа**): Свят, светец (Айа София = Света София).

АЙАЗМА (**ayazma**): Свещено място, свързано с турските гърци. (Прим. *Аязмото* – Ст. Загора).

АЙАТ (**ayat**)-а – мн. от **ает-а**- 1. Стих от Корана. 2. Чудо. 3. Знак, знамение, поличба.

АЛКАИДА

Споменаването на това име събужда чувство за безпокойство и стрес. Пипалата на тази световна ислямска организация се простират по всички континенти. За неин лидер (каед) се счита саудитецът Осам Бин Ладен – един от най-богатите хора на света (така се говори). Дейността ѝ се свързва със *Свещената война* на мюсюлманите – *Ислямски джихат* – също така неясно за много хора словосъчетание, на което често се гледа ограничено и едностранчиво – че привържениците

на *джихат*-а искат да се бият с *неверниците* с всички средства, вкл. терор, войни, насилие (нещо, което по същество прогиворечи на Корана). В “Шарахат иль Коран”(Разяснения на Корана) се казва по повод на Джихата, че всеки мюсюлманин, ако враг влезе в селото му (разбирай Родината му) и иска да вземе ЗЕМЯТА МУ, ЖЕНА МУ, ДЕЦАТА МУ, близките му или да ГИ УГНЕТЯВА, трябва ДА УБИЕ ТОЗИ ВРАГ!

Думата АЛ КАИДА произлиза от арабски език, но дори и в европейските езици може да се намери подобен корен – ГИД (рейслидер). Можем да сравним този корен с ар. КАЕД ‘вожд’. При анализ и тълкуване на близки до ар. АЛ КА-ИДА думи (в случая ал е член, а Каида – съществително име), можем да достигнем до разшифроване на нейното значение. Тук предлагаме следните арабски и турски думи, подобни по смисъл и звучене:

I. АРС

КААДА /глагол/ и КИААДА /име/: 1. Водя, управлявам, дирижирам.
2. Предводителствувам, ръководя, командувам.

КАЕД мн. Кауад, Каада: 1. Вожд, ръководител. 2. Командуващ, предводител, началник. 3. Водач (който управлява превозни средства; шофьор). 4. Пилот.

Ал Каед е астрономическото название на крайната звезда в съзвездието *Голяма мечка*. (Колко символика са вложили в името създателите на “Ал Каида”!).

КАУАД – Възмездие, разплата за кръв.

КИААД – Поводи, юзда, средство за привързване (Напр. на животно към нещо).

Тази дума, в съчетание с др. думи дава словосъчетания, които по смисъл означават: а/ лесноуправляем, послушен, покорен; б/ трудноуправляем, непослушен, непокорен; в/ с думата *мутлак*: *МУТЛАК АЛ КИААД* означава “свободен”– (свободни да действат както намерят за добре).

КИААДИ – Ръководещ.

КАИИД – Послушен (за кон).

КАИИДА – Народен вожд, глава, главатар (Който води след себе си някого, нещо – слепец, мечка). Ръководител на организация, обществено движение, течение.

II. ТРС

КАИД (*kaid*)а *уст.* 1. воен. Старши офицер. 2. Предводител, вожд,

глава. 3. Добър ангел, покровител.

КАИДЕ (kaide) а 1. Правило. 2. Основание, основа, фундамент.

В заключение можем да обобщим, че **АЛ КАИДА** означава буквално ‘ръководство’ – име на ислямистка организация в световен мащаб, която се бори за победата на идеите, заложи в Корана и има гордото самочувствие, че води една справедлива борба за налагане на световен ред според препоръките в Свещения Коран, но си дава право на сравнително неограничени права във воденето на тази борба.

Думата **ТАЛИБАН, (талибани)** се появи във връзка с борбата на ислямските войни срещу установилите се в Афганистан социалистически (и сравнително демократични) порядки. Голяма част от тях противоречаха твърде много на постулатите в Корана (както талибаните го тълкуват).

Станахме свидетели на една нова диктатура, която бе наложена, след като бяха изминали години, откакто афганистанският народ живееше, свободен от старото си фередже. Върна се “правосъдието”, основано на 10-те божии заповеди, легнали в основата на Шариата (Ислямски кодекс за съдене и осъждане).

Но какво значи **ТАЛИБАН**? Тази дума е производна от корена **ТАЛАБА** (ар. **ТЛБ**). От този корен ще разгледаме по-долу няколко думи:

I. АРС

ТАЛАБА (глагол), **ТАЛАБ** (име) : 1. Търся, стремя се към нещо [*атлуб аль ельм*] = Искам да се уча. 2. Моля за нещо, изисквам нещо. 3. Искам, желая. 4. Изисквам, домогвам се до нещо.

ТААЛИБУ : 1. Търсещ. 2. Искещ, изискващ. Мн.ч. **ТУЛЛЯБ**: 1. Молители. 2. Ученици, слушатели, СТУДЕНТИ.

II. ТРС

ТАЛЕБЕ (**talebe**) а мн. от **talip**: 1. Ученици, СТУДЕНТИ.

ТАЛЕП (**talep**) а 1. Изискване. 2. Молба, желание.

Както е известно от историята, в миналото (а някъде и до днес) основно място за обучение са били джамиите (за християните – църквите) и основно е било духовното образование, подготовката на духовници. Не случайно турците и днес наричат преподавателите си освен с думата *öğretmen* ‘учител, преподавател’, но и с арабската *ходжа* (*hoca* = учителю). Талиб значи ‘желаещ да се учи, да следва духовния

си вожд, да живее праведно'. Талибани, това са студенти (учещи в духовни училища, религиозни университети). Най-големият подобен университет, където наред с религиозните предмети се изучават и ред светски науки, се намира в Кайро и се нарича "Джамият аль Азкар". Нямаме сведения дали са учили там известните нам талибани!

ИЗПОЛЗВАНИ ИЗТОЧНИЦИ

1. С. И. Ожегов. Словарь русского языка. Издание десятое, стереотипное. Москва, издательство "Советская энциклопедия", 1973
2. Академия наук СССР, Институт востоковедения. Турецко-русский словарь, 48000 слов, Москва, издательство "Русский язык", 1977
3. Х. К. Баранов. Арабско-русский словарь (около 42000 слов). Издание пятое, переработанное и дополненное. Москва, издательство "Русский язык", 1976
4. Русско-арабский словарь, 42000 слов, Составил В. М. Борисов. Под редакцией В. М. Белина. Москва, издательство "Советская энциклопедия", 1967